

Olympia og den græske bystatskultur i klassisk tid¹

af Thomas Heine Nielsen

Olympia er et spændende emne, og der er utrolig mange ting man kunne tage fat i: Olympias arkæologi er vigtig; man kunne tale om sport i teknisk forstand; og så er der selvfølgelig det religiøse aspekt, for bare at nævne nogle få fundamentale emner. Det er godt nok spændende emner, men det er ikke dem jeg vil tale om i aften.

Hvad jeg derimod vil tale om i aften er et forhold, som jeg under mit arbejde med den oldgræske bystatskultur er blevet mere og mere optaget af, nemlig: Olympia som identitetsskabende institution i den græske bystatskultur. De ting jeg vil fremhæve, gælder i et vist omfang også for andre store helligdomme, som for eksempel dem i Delfi og Epidauros, men på præcis det her punkt ved vi faktisk mere om Olympia, der med nogen ret kan betragtes som den vigtigste panhelleniske helligdom, især når det drejer sig om sport, som indtog en langt mere central rolle i Olympia end i nogen anden panhellenisk helligdom.

Som I ved, var den grundlæggende politiske organisationsform i den græske verden bystaten (*polis*). Der er imidlertid stor forskel på isolerede bystater - som stadig findes - og bystatskulturer - som ikke findes mere. Begrebet 'bystatskultur' er en idealtipe udviklet på Polis Centeret² som en beskrivelse af foreløbig 35 forskellige historiske kulturer. Idealtypen indeholder intet mindre end 15 punkter, som tilsammen beskriver det forhold, at et geografisk område er beboet af et folk, som har en ensartet etnisk identitet, det vil sige fælles sprog, fælles kultur, fælles religion og så videre, mens samme folk politisk set er splittet op i et undertiden meget stort antal små og ensartede politiske enheder, nemlig bystater, og det vil for grækernes vedkommende sige *poleis*, af hvilke vi på Polis Centeret nåede op på at identificere og beskrive 1035, der eksisterede i arkaisk og klassisk tid.

Bystaterne i en bystatskultur tilhører alle den samme grundlæggende statstype og er således i bund og grund ret ens, og det er måske grunden til at de også er yderst forskellige. I det græske tilfælde kan en *polis* for eksempel have egen grundlæggelsesmyte, egne mønttyper, egen forfatning, eget alfabet, sit eget pantheon, dvs. gudeverden, og så videre.

Midt i al ensartetheden dyrker og understreger hver enkelt *polis* altså sin individualitet, sin særprægethed, således at der i den græske bystatskultur er stor mangfoldighed, eller diversitet, i ensartetheden. Men udadtil udgør det i bystater bosatte folk imidlertid en ensartet etnisk gruppe. Da etnisk identitet er en socialt konstrueret størrelse og ikke et biologisk fænomen, siger det sig selv, at der i en

---

¹ Dette bidrag har været holdt som foredrag i *Filologisk-Historisk Samfund*, i *Phrontisterium* og for lærerstaben ved *Københavns Universitets Suppleringskurser i Græsk og Latin*. Den mundtlige form er i det store og hele fastholdt (red.).

² Polis Centeret er et grundforskningscenter under Danmarks Grundforskningsfond. Centeret ledes af M.H. Hansen og forfatteren har været tilknyttet Centeret siden 1993.

bystatskultur må være institutioner og strukturer, hvorigennem den fælles etniske identitet skabes og vedligeholdes.

I det græske tilfælde blev identiteten skabt og vedligeholdt dels gennem en meget intens interaktion, eller samkvem, de mange bystater imellem, dels gennem en binær opposition til barbarer. Både når det gælder bystaternes interaktion og når det gælder oppositionen til barbarerne, spillede Olympia en central rolle og Olympia kan med god ret betragtes som en institution, der skabte ensartethed i mangfoldigheden og mangfoldighed i ensartetheden, for den intense interaktion der fandt sted i Olympia, bidrog ikke blot til at skabe den fællesgræske identitet, men også til at understrege myldebet af *poleis*, med hver deres kraftigt markerede individualitet.

Det er Olympias rolle som identitetsskaber på 'nationalt' plan og på bystatsplan, jeg skal forsøge at belyse i aften og jeg begynder med kort at skitsere Olympias rolle i den etniske grænsedragning mellem grækere og barbarer.

Grækerne mente at sport - i det hele taget - men især arrangeret på den måde, som det skete i Grækenland i klassisk tid, var noget særlig græsk, noget der adskilte dem fra barbarerne. Platon lader f.eks. i *Symposion* Pausanias sige, at blandt barbarer var 'sportsinteresse' (*philogymnastia*) en forkastelig ting - ligesom *Knabenliebe* og filosofi - og implikationen er selvfølgelig, at det var det ikke blandt grækerne.

Herodot illustrerer endnu bedre, hvordan sport blev opfattet som noget særlig græsk. Mindeværdig er f.eks. en lille episode efter slaget ved Thermopylai. En flok arkadiske overløbere (*automoloi*) - en ganske lille folk, forsikrer Herodot os - opsøgte efter persernes sejr storkongen Xerxes for at søge tjeneste som lejesoldater. Perserne benyttede lejligheden til at forhøre arkaderne om, hvad grækerne foretog sig. "Arkaderne svarede, at grækerne fejrede De olympiske Lege og sad som tilskuere til sportskampe og hestevæddeløb. Perseren spurgte så, hvilken belønning de kæmpede for, og de svarede, at det var en olivenkrans, man plejede at give sejrherrene. Der kom så Tritantaichmes, søn af Artabanos, med en ganske kæk ytring; da han nemlig hørte, at belønningen var en krans og ikke penge, kunne han ikke bare sig, men sagde i alles påhør: 'Mardonios! Hvad i alverden er det for mænd, du har ført os til kamp imod, mænd som ikke kæmper for penge, men for æren [*arete*]!' Denne frimodige ytring tog Xerxes ham ilde op, men det var, hvad han sagde."³ Herodot undlader at sige ligeud, hvad enhver alligevel forstår, nemlig at der er forskel på grækere og persere, når det handler om sport, endda i en sådan grad, at perserne slet ikke forstår De Olympiske Lege som institution.

Endnu mere interessant er en passage i 2. bog, en bog, der jo fremstiller Ægypten som det komplet modsatte af Grækenland. Kapitel 91 indledes med ordene: "Græske sæder og skikke bryder ægypterne sig ikke om",⁴ men kapitlet handler faktisk om den berømte undtagelse, der bekræfter reglen. I byen Chemmis, nemlig, arrangerede indbyggerne sportskonkurrencer til ære for Perseus "på græsk manér". Det vakte selvfølgelig Herodots legendariske nysgerrighed, og hans reaktion afslører ham som en vaskeægte græker. Han spurgte nemlig, hvorfor de dog arrangerede en *agon gymnikos*. De svarede,

---

³ Leo Hjortsø's oversættelse, med enkelte ændringer.

⁴ Leo Hjortsø's oversættelse, med enkelte ændringer.

fortæller Herodot, "at Perseus stammede fra deres by. Danaos og Lynkeus var nemlig chemmittere, der var sejlet til Grækenland. Fra disse to nedledte de Perseus' herkomst gennem alle slægtleddene. Da han kom til Ægypten i et ærinde, som også grækerne fortæller om, nemlig for at hente Gorgos hoved fra Libyen, kom han, sagde de, også til dem og havde vedkendt sig alle sine slægtninge. Han var, allerede da han kom til Ægypten, forud bekendt med navnet Chemmis, som han havde hørt om af sin moder. *Sportskonkurrencerne fejrede de efter hans egen opfordring.*"⁵ Altså: Den ægyptiske sportskonkurrence stammer i bund og grund fra Grækenland og er et unikt eksempel på ægyptisk import af en græsk kulturel institution, en udveksling der jo ifølge Herodot normalt var gået den modsatte vej!

Sport blev altså opfattet som et særlig græsk fænomen, og da Olympia var den centrale sportsinstitution, kan man sige, at helligdommen spillede en særlig rolle, når det drejede sig om via sport at trække grænsen mellem grækere og barbarer. Og i denne sammenhæng er De Olympiske Leges etniske eksklusivitet naturligvis af afgørende betydning. Det er velkendt, at De Olympiske Lege kun var åbne for grækere. Vores bedste kilde til det forhold er igen Herodot, der omtaler det i to passager. I den ene siger han blot, at deltagelse var mulig for *ho boulomenos ton Hellenon*, "for den græker, der ønsker det", og der er ikke nogen pointeret modsætning til andre etniske grupper. Det er der derimod i den anden, der handler om den makedonske konge Alexander den Første, der regerede fra 498 f.Kr. til 454 f.Kr. Kongen ønskede at deltage i det olympiske stadion-løb, men hans konkurrenter forsøgte at få ham udelukket med den begrundelse, at konkurrencen ikke var åben for barbarer. Det benægtede Alexander ikke. Han beviste derimod til arrangørernes tilfredshed, at han faktisk var græker og ikke barbar. Kong Alexanders bevis var baseret på den myte, der redegjorde for det makedonske dynastis oprindelse og som fortalte, at det stammede fra den stolte græske bystat Argos, på Peloponnes.

Her er det nok værd at lægge mærke til, at denne episode udspiller sig en gang i løbet af første halvdel af femte århundrede. Der er sådan set ingen grund til at betvivle, at De Olympiske Lege i arkaisk tid *de facto* var et anliggende udelukkende for grækere: alle de kendte *Olympionikai*, sejrherre, var således grækere, - men det er også værd at bemærke, at vi ikke har kendskab til en barbar, der ønskede at stille op i Legene før netop Alexander, hvis etnicitet altså godt kunne defineres som græsk, ligesom det også kunne bestrides at den var græsk. Det er slet ikke utænkeligt, at det netop er makedonerkongens ønske om deltagelse, der har ført til at kravet om græsk identitet som en betingelse for deltagelse overhoved kom på dagsordenen. Det er meget træffende blevet sagt, at én af de ting Perserkrigene gav grækerne, var en erkendelse af deres egenartethed, deres etniske identitet. Alexanders olympiske deltagelse fandt næsten med sikkerhed sted efter Perserkrigene og indgår derfor i en kontekst, hvor 'græskheden' (*to Hellenikon*) var et varmt emne. Når dertil lægges, at kongen rent faktisk havde kæmpet på persernes side under Xerxes' invasion, forstår man let, at hans deltagelse og hans 'græskhed' var kontroversiel.

Det er med andre ord en rimelig antagelse, at kravet om at olympiske atleter skulle være grækere, først er blevet eksplicit formuleret under indtryk af sammenstødet med perserne. Og det betyder, at sportskonkurrencerne i Olympia

---

⁵ Leo Hjortsøs oversættelse, med enkelte ændringer. Kursivering af forf.

kom til at indgå i den proces, hvorigennem grækerne definerede deres etnicitet, det vil sige at konkurrencerne fra det femte århundrede udviklede sig til en emfatisk markør af græskhed, hvad de ikke nødvendigvis havde været før. Denne udvikling kan også spores - ret korporligt, om man så må sige, - i den græske skik at udkæmpe sportskonkurrencer uden en trevl på kroppen. Der foreligger en omfattende moderne diskussion af denne skik, en skik som også grækerne selv synes at have undret sig over i klassisk tid. De arkæologiske kilder viser, at skikken eksisterede senest 650 f.Kr. Det synes imidlertid ret klart, at grækerne i klassisk tid ikke længere kendte til skikkens oprindelse, og det står lysende klart, at den moderne forskning heller ikke har været i stand til at spore den. I denne sammenhæng er skikkens oprindelse dog mindre vigtig end den fortolkning af den, der var i omløb i klassisk tid.

I husker sikkert historien om, hvordan Gyges kom på tronen i Lydien. Historien handler jo om, hvilke følger det fik at en kvinde blev set nøgen. Alligevel giver Herodot den følgende kommentar med på vejen: "... Lyderne og i øvrigt de fleste andre barbarfolk anser det for en stor skam, *selv for en mand*, at blive set nøgen".⁶ Her er selvfølgelig underforstået en kontrast, nemlig til græske mænd, for hvem det ikke var skamfuldt at vise sig nøgen. Platon sætter i modsætning til Herodot ord på kontrasten mellem grækere og barbarer. I femte bog af *Staten* siger Sokrates, at der var en gang, da "grækerne ikke var spor bedre end de fleste af nutidens barbarer i at finde det komisk og anstødeligt at se mænd nøgne".⁷ Hvilket jo må betyde, at på Platons tid kunne græske mænd godt vise sig nøgne offentligt uden at blive til grin og at der heri lå en forskel mellem grækere og barbarer.

Herodots og Platons bemærkninger sigter ikke åbenlyst på sportskonkurrencerne i Olympia. Det gør derimod en bemærkning hos Thukydids. Han siger i første bog, at i gammel tid bar græske atleter lændeklæde *selv ved De Olympiske Lege*. Implikationen her er, tror jeg, at på Thukydids tid var Olympia det mest prominente sted for atletisk nøgenhed og at nøgenhed blev taget for givet i Olympia. Interessant nok fortsætter Thukydids med pege på, at blandt barbarerne og især dem i Lilleasien er der nogle der har bryde- og boksekonkurrencer - og heri ligner de jo sjovt nok grækerne ... men! de udkæmper konkurrencerne med lændeklæde på! Altså: Atletisk nøgenhed adskiller grækere fra barbarer og græsk atletisk nøgenhed er særlig prominent i Olympia. Olympia var med andre ord et sted hvor forskellen mellem grækere og barbarer blev markeret på en yderst synlig måde.

Vi kan konkludere, (1) at grækerne selv anså sportskonkurrencer for et særlig græsk fænomen; (2) at deltagelsen i De Olympiske Lege under indtryk af konflikten med perserne udviklede sig til et indicium for græsk identitet; og (3) at den traditionelle atletiske nøgenhed blev underkastet en nyfortolkning og anset for den synlige forskel på grækere og barbarer.

Olympias rolle som etnisk grænsedrager var selvfølgelig særlig markant, fordi Olympia jo på mange måder var den vigtigste af de store panhelleniske helligdomme. Så meget desto mere besynderlig er egentlig den politiske administration af helligdommen, hvilket vi tydeligt erkender, hvis vi

---

⁶ Leo Hjortsø's oversættelse. Kursivering ved forf.

⁷ Otto Foss' oversættelse, let ændret.

sammenligner den med den politiske administration af den store panhelleniske helligdom i Delfi. Helligdommen i Delfi blev administreret af et internationalt organ, det såkaldte Delfiske Amfiktyoni, et organ hvori 12 *ethne*, folkeslag, var repræsenteret: Thessalerne, boioterne, fokerne, lokrerne og så videre. Alle disse *ethne* bestod af en række *poleis*, og det var de enkelte *poleis*, der på skift sendte repræsentanter til det Amfiktyoniske Råd, og det betyder, at mere end 180 *poleis* var direkte eller indirekte involveret i administrationen af Delfi. Olympia derimod blev administreret af en enkelt *polis*, nemlig den store og magtfulde *polis* Elis.

Elis havde imidlertid ikke altid administreret Olympia og overtog først magten over helligdommen midt i sjette århundrede, da man havde besejret den tidligere administrator, Pisa, i en større krig. I klassisk tid huskede man, at Elis ikke altid havde administreret Olympia, og Elis' ret til at varetage administrationen blev på den baggrund af og til anfægtet. Xenofon fortæller for eksempel, at da Sparta i begyndelsen af fjerde århundrede havde besejret Elis i en krig, hvis formål åbenlyst var at svække Elis' politiske magt, overvejede spartanerne at fratage Elis administrationen af Olympia, men undlod det, fordi Elis' rivaler, *hoi antipoioumenoi*, var "nogle bondeknolde og ude af stand til at stå for administrationen". Det vi skal lægge mærke til her er, at der i det tidlige fjerde århundrede faktisk var folk, der bestred Elis' ret til administrationen, og at Sparta i en krig, der havde til formål at lamme Elis politisk, inddrog administrationen af Olympia i deres overvejelser om fredsbetingelserne.

Imidlertid afstod spartanerne altså fra ændre på Elis' position som olympisk *prostates*. Det gjorde det Arkadiske Forbund derimod ikke, da det i 360erne f.Kr. lå i krig med Elis. Da arkadiske tropper havde besat Olympia, genoprettede det Arkadiske Forbund simpelthen staten Pisa, den stat, der havde administreret Olympia før Elis. Arkadernes formål med den manøvre var givetvis at sikre sig selv magten over Olympia og ikke mindst helligdommens mange rare penge, som arkaderne brugte til at finansiere de stående føderale tropper.

Pisa udviklede sig øjeblikkeligt til en lille *polis*, hvis hjerte var helligdommen i Olympia: den nye *polis* slog for eksempel guldmønter, hvis typer afbillede Zeus og tordenkilen, og statens eponyme embedsmænd blev kaldt *hellanodikai*, samme titel som Elis havde brugt om de embedsmænd, der på Elis' vegne arrangerede De Olympiske Lege. Pisa optrådte også på anden vis som en *polis*, der udnævnte *proxenoi* og indgik en lang række udenrigspolitiske traktater med stater som Det Arkadiske Forbund, Athen, Messene og Sikyon.

I året 364 f.Kr. afholdt den genoprettede stat Pisa De Olympiske Lege i samarbejde med det Arkadiske Forbund. Disse Lege endte i skandale: Elis angreb nemlig midt under femkampen, hvilke medførte et slag midt i selve Altis, helligdommens allerhelligste område. Elis var dog ikke i stand til at besejre arkaderne, der om natten befæstede helligdommen, hvorpå eleierne måtte vende hjem med uforrettet sag. Hvad der sidenhen blev af staten Pisa, ved vi ikke, for næste år indgik Elis og Arkadien en fredsaftale, der må have betydet at Arkadien opgav Olympia, for ved de næste Lege finder vi atter Elis som arrangør. Alt tyder derfor på, at Arkadien simpelthen har ladet sin satellit-stat i stikken da den ikke længere tjente et nyttigt formål. Året 364 f.Kr. talte sidenhen efter Elis' opfattelse som *anolympias*.

Altså: Elis havde ikke altid administreret Olympia, og selv i klassisk tid skete det, at Elis' ret til dette privilegium blev anfægtet, mest markant i 364 f.Kr., hvor Elis simpelthen blev frataget administrationen med magt. Men normen var, at Elis på egen hånd administrerede Legene.

Elis var imidlertid en aggressiv og ekspansiv bystat, der gradvist udvidede sin indflydelsessfære: i arkaisk tid erobrede og absorberede Elis som sagt Pisa og dermed Olympia, og i tidlig klassisk tid blev Akroreia øst for Elis og Trifylien sydfor underlagt Elis som lydstater. Noget kunne tyde på, at Elis forsøgte at legitimere sin kontrol over Olympia ved at undlade at skelne alt for nøje mellem Olympia og Elis selv, for på den måde at udviske mindet om den tid, hvor byen ikke kontrollerede helligdommen. Elis var for eksempel en usædvanlig *polis*, i og med at den var bi-central: det vil sige at den politiske administration ikke var centraliseret i hovedbyen, sådan som det ellers var almindeligt i de græske bystater. Elis fordelte simpelthen den politiske administration således, at en del fandt sted i Elis by, mens en anden fandt sted i Olympia, og indskrifter blev ligeledes regelmæssigt publiceret begge steder.

Et *prytaneion* var et arkitektonisk symbol på bystatens liv: her brændte en evig flamme på den bystatslige arne, og her beværtede bystaten fremmede staters gesandter og de særlig fortjenstfulde blandt dens egne sønner. En bystats *prytaneion* lå derfor normalt i dens centrale by. Men! Elis' *prytaneion* lå i Olympia gennem hele den klassiske periode og har konstant mindet helligdommens besøgende om, at Olympia var Elis' ejendom, noget der nok kunne være nødvendigt at markere så bastant, da jo ikke alle var helt enige i dette synspunkt, som vi har set. Men *Olympionikai*, sejrherrene, måtte pænt finde sig i, at den afsluttende sejrreception fandt sted i Elis' *prytaneion*!

Ved at lægge en del af sin politiske administration i Olympia og ved at henlægge sejrreceptionen til sit *prytaneion* dér forsøgte Elis altså at få Olympia til at fremstå som en uforanderlig del af bystaten selv, og det faktum at der er ca. 40 km fra Elis til Olympia viser, at man gik til yderligheder for at markere dette synspunkt. 'Gik' er måske netop det rette ord, når vi erindrer os, at De Olympiske Lege indledtes med en procession til fods fra Elis til Olympia, en tur det måske har taget op til to dage at tilbagelægge og som også må have virket som en demonstration af det tætte forhold mellem Elis og Olympia og Elis' kontrol over det territorium, hvori Olympia lå.

I det hele taget ser det ud til, at Elis' opfattelse var den, at de områder, bystaten gennem tiden erobrede eller fik den politiske kontrol med, var at regne for egentlige bestanddele af Elis, og helligdommen i Olympia kunne bruges til at fremme dette synspunkt. Det ser vi for eksempel af Elis' måde at håndtere forholdet til lydbystaten Lepreon på. Lepreon var en *polis* i det sydlige Trifylien, et område der i femte århundrede kom under Elis' politiske kontrol. Fra Thukydid ved vi, at Lepreon oprindeligt blev underlagt Elis ved at indgå en *symmachia* traktat, en alliance, lidt før den Peloponnesiske Krigs udbrud. Den traktat fik ret håndgribelige konsekvenser for Lepreon, som blev medlem af Elis' hegemoniske alliance, det redskab Elis brugte til at styre sine lydstater med, og Lepreon måtte også overlade al udenrigspolitisk initiativ til Elis. Lepreon måtte endda afstå halvdelen af sit territorium til Elis og fremover betale en talent om året til Zeus Olympios for retten til at dyrke denne del af territoriet.

En anden konsekvens var, at Elis begyndte at opfatte Lepreon som hørende til Elis i meget konkret forstand. Elis fremførte ved adskillige lejligheder

det synspunkt, at de ejede Lepreon, selvom byen egentlig var en allieret. Tidligt i Den Peloponnesiske Krig henvendte Lepreon sig til Sparta og bad Sparta optræde som voldgiftsmand i en strid med Elis, en strid som drejede sig om, hvorvidt Lepreon skulle fortsætte med at betale den årlige afgift på en talent til den olympiske Zeus. Sparta nåede til den konklusion, at Lepreon skulle være *autonomos*, det sige en uafhængig *polis*. Det vil altså sige, at den årlige afgift til Zeus Olympios blev opfattet som et tegn på afhængighed af Elis, og at spørgsmålet om den fortsatte betaling var lig spørgsmålet om, hvorvidt denne afhængighed skulle fortsætte. Elis nægtede naturligvis at anerkende Spartas voldgiftsdom og sagde kort og godt, at de var blevet berøvet en bystat, der tilhørte dem.

Elis angreb Lepreon, og Sparta sendte hoplitter af sted for at beskytte Lepreon. Denne konflikt blussede op igen i året 420, som var et år med Olympiske Lege, hvilket Elis nu udnyttede i sin konflikt med Sparta og Lepreon. Elis udelukkede simpelthen Sparta fra deltagelse i Legene, fordi Sparta - det hævdede Elis i hvert fald - igen havde sendt tropper til Lepreon, og denne gang under den olympiske våbenhvile, *ekecheiria*, hvorunder Elis var fredhellig. Denne udelukkelse af Sparta var altså baseret på den opfattelse, at Lepreon var en del af Elis, for i modsætning til hvad I sikkert tit har læst og hørt, så gjaldt fredhelligheden kun for Elis. Sådant en opfattelse var kontroversiel, da det jo ikke længere var indlysende, at Lepreon var en del af Elis, efter at byen ved international voldgift var blevet erklæret uafhængig af Elis! Men Elis' synspunkt var, at Lepreon hørte til Elis, og administrationen af Olympia kunne bruges til at fremføre dette synspunkt.

Hvad den politiske administration af Olympia angår, kan vi konkludere: (1) at den var påfaldende derved, at den blev forestået af en enkelt bystat, Elis, der havde overtaget administrationen fra forgængeren Pisa efter en sejrrik krig; (2) at Elis opfattede Olympia på samme måde som sine øvrige erobringer: Det vil sige som hørende til bystaten Elis i en meget snæver forstand, og at dette blev markeret ved at placere Elis' *prytaneion* i Olympia samt ved processionen fra Elis til Olympia; (3) at Elis benyttede sin position som Olympisk administrator til at markere sine synspunkter i omgangen med andre bystater som for eksempel Lepreon og Sparta; og (4) at Elis' rolle som Olympisk administrator ikke var universelt anerkendt og undertiden blev anfægtet.

Der er ingen tvivl om, at De Olympiske Lege var de mest prestigøse konkurrencer i klassisk tid, og Olympia er da også på mange måder den bedst kendte af de fire store panhelleniske helligdomme, når det drejer sig om sportskonkurrencerne og deres organisation. Det er derimod vanskeligt at sige noget præcist om, hvor mange tilskuere Olympia tiltrak. Men vi går nok ikke helt galt i byen, hvis vi antager, at Legene i hvert fald tiltrak omkring 45.000-50.000 besøgende, eller det samme som en udsolgt landskamp i Parken. Dette tal er baseret på det senklassiske stadions tilskuerkapacitet, som arkæologen Yalouris opgiver til ca. 45.000, hvilket jeg har ladet mig fortælle er et moderat skøn.

Der er selvfølgelig alle mulige usikkerhedsfaktorer forbundet med det tal. Det er jo for eksempel ikke til at vide, om mange tilskuere måtte gå forgæves, når der var løb på stadion, eller om der omvendt var gabende tomme sektioner tilbage, når alle havde indtaget deres pladser. Men det samme gør sig jo gældende for alle andre stadier. Jeg kender ikke selv alle stadion-anlæg i Grækenland, men

jeg har arkæologiske venner, der gør, og de har forsikret mig om, at stadiet i Olympia er langt det største i det klassiske Grækenland, og at det, hvis vi accepterer de 45.000, har haft plads til mindst 10.000 flere tilskuere, end de andre store klassiske stadier. 45.000 er også markant mere, end der var plads til i de største klassiske teatre. Der var således blot plads til ca. 14.000 tilskuere i Athen og i Korinth, mens det største af alle klassiske teatre, det i Megalopolis i Arkadien, kunne rumme lidt mere, nemlig 17.000. Vi kan derfor antage, at stadiet i Olympia var det anlæg i hele det klassiske Grækenland, der havde den største tilskuerkapacitet, og der er altså grund til at tro, at De Olympiske Lege må have haft en enorm tilskuerinteresse og at de simpelthen må have været en tilskuermagnet.

De Olympiske Lege var panhelleniske. Det vil sige, sådan udtrykte de klassiske grækere sig ikke. De sagde derimod, at Legene var åbne for *ho boulomenos ton Hellenon*, og det betyder vel, at man anså en hvilken som helst græker for en potentiel deltager. Og heri adskilte De Olympiske Lege sig fra for eksempel De Panathenæiske Lege i Athen, hvor kun visse discipliner var åbne for alle grækere, mens andre var forbeholdt athenske borgere. Passende nok var titlen på de embedsmænd, som Elis udpegede til at forestå Legene, da også *Hellanodikai*, 'Grækernes dommere'.

Men når vi siger, at Legene var panhelleniske, mener vi jo også at de var af mere end blot lokal interesse, at de tiltrak atleter og tilskuere fra hele den verden, grækerne beboede. At atleter og tilskuere i hvert fald ikke kom udelukkende fra egnene nær Elis og Olympia, giver næsten sig selv, hvis tallet 45.000 er blot nogenlunde rigtigt. Der er faktisk god grund til at formode, at atleter og tilskuere virkelig kom fra hele den græske verden. Hvis vi ser på de kendte sejrherre fra klassisk tid, det vil sige fra Legene i 476 f.Kr. til dem i 324 f.Kr., kan vi notere os, at de stammer fra intet mindre end 62 forskellige bystater, et betydeligt tal i betragtning af, hvor fragmentariske kilderne er. Da sejrherreerne naturligvis udgør en forsvindende lille del af alle deltagere, og da vi ikke en gang kender alle sejrherreerne, kan vi rolig gå ud fra, at atleter og tilskuere fra hundredvis af bystater strømmede til Olympia hvert fjerde år.

Og hvis vi ser på beliggenheden af de bystater, hvis atleter vandt i Olympia, så lå de i stort set hele den græske verden, fra Barke og Kyrene i Libyen til Taras og Thourioi i Syditalien, fra Akragas og Syrakus på Sicilien til Epidamnos i Illyrien, fra Elis selv til Mantinea, Sparta, og Argos, fra Korinth og Megara til Athen, Theben, Thespiæ, og Eretria på Euboia, fra Opous i Østlokris til Larissa og Skotoussa i Thessalien, fra Thasos til Maroneia, til Byzantion, til Milet, til Rhodos og så videre.

Olympia var altså virkelig en velbesøgt og i ordets egentligste forstand panhellenisk helligdom. Olympia var, kan man sige, centrum i et netværk, der dækkede hele den græske verden. Sit helt konkrete udtryk fik dette netværk i det såkaldte *epangelia*- og *theorodokia*-system. Arrangørerne af de forskellige panhelleniske festivaler ønskede naturligvis, at de blev godt besøgt, og derfor rundsendte man hellige gesandter, de såkaldte *theoroi*, der besøgte alle - eller i hvert fald de fleste - *poleis* i den græske verden, for at gennemføre *epangelien*, dvs. meddele i hver enkelt *polis*, hvornår den næste festival fandt sted, invitere den pågældende *polis* til at deltage med en officiel delegation og modtage dens forsikring om, at den ville respektere den hellige våbenhvile (*ekecheiria*), hvis varighed de udsendte *theoroi* bekendtgjorde.

De *poleis*, der tog mod opfordringen til at deltage, forpligtede sig til at respektere den hellige *ekecheiria*, til at lade de udsendte *theoroi* deltage i en ofring som symbol herpå samt til at sende en pengegave til den helligdom, hvis *epangeli* man imødekom. De udsendte *theoroi* var officielle repræsentanter for den *polis*, der stod for festivalen, i Olympias tilfælde altså Elis, og det er indlysende, at de havde brug for at komme i kontakt med de officielle myndigheder såsom råd og folkeforsamling i hver enkelt *polis*. Til dette formål havde hver arrangør-*polis* i hver *polis* en såkaldt *theorodokos* til hjælp, som den enten selv havde udnævnt eller som var udnævnt af den besøgte *polis*. *Theorodoken* havde til opgave at bistå *theoroi* med at komme i kontakt med bystatens politiske organer og være behjælpelig med kost, logi, transport og så videre.

Theorodok-systemet opstod i klassisk tid, muligvis midt i femte århundrede, og muligvis i Elis. Desværre er systemet langt bedre kendt i for eksempel Epidauros og Argos end i Olympia. Fra Olympia har vi kun en enkelt indskrift, der belyser systemet. Den er til gengæld uhyre interessant, for den stammer netop fra den tid, hvor staten Pisa var blevet genoprettet af det Arkadiske Forbund og stod for administrationen af Olympia. Det er et dekret, hvori Pisa udnævner to mænd fra Sikyon til *proxenoi* og *theorodokoi*, og om den ene mand, Kleandros, ved vi, at han var *strategos* i Sikyon og samarbejdede med det Arkadiske Forbund. Det var altså ikke tilfældige mennesker, man udnævnte til *theorodoker*, men den politiske elite.

Det er som sagt alt, vi ved om *theorodok*-systemet i Olympia. Men vi kan formode, at *theorodok*-systemet var et yderst finmasket net. Fra Epidauros har vi for eksempel to fragmentariske steler fra første halvdel af 350erne f.Kr., som indeholder kataloger over byens *theorodoker* rundt omkring i den græske verden. Disse to tilfældigt bevarede steler giver et fascinerende indblik i, hvor omhyggeligt Epidauros' *theorodok*-system dækkede Grækenland. Stelerne opregner 85 forskellige *poleis* i 19 forskellige geografiske områder, hvor Epidauros havde *theorodoker*, og det dækkede område strækker sig fra Syditalien til Sicilien, fra Epeiros til Akarnanien, fra Aitolien til Vestlokris, fra Fokis til Boiotien, fra Thessalien til Makedonien og fra Chalkidike videre ud i Thrakien. Interessant nok er der flere af de *poleis*, der er opregnet på stelerne, vi kun kender fra dem, og det er et glimrende fingerpeg om, hvor grundig Epidauros var, når der skulle inviteres til fest hos Apollon og Asklepios. Elis var utvivlsomt ligeså grundig på Zeus' vegne, og der er alt mulig grund til at tro, at der kom *theoroi* fra Elis på besøg i stort set hver evig eneste græske *polis*, når De Olympiske Lege stundede til.

Selve dette at invitere til Legene gav altså anledning til en enorm interaktion mellem bystaterne og knyttede bånd mellem Elis og eliterne i hele den græske verden. Eller sagt på en anden måde: Hele den græske verden strømmede til Olympia, men Olympia markerede sig også selv i hele den græske verden!

Olympia var altså en velbesøgt helligdom, hvor myriader af mennesker fra hundredvis af bystater i hele den græske verden mødtes med jævne mellemrum. Det var også en helligdom med tårnhøj prestige, så alle fulgte naturligvis omhyggeligt med i, hvad der skete i Olympia, hvorfor Olympia var et oplagt valg, når man ønskede at markere sig eller fremsætte et synspunkt. Det var for eksempel i Olympia, at Alexander den Stores dekret om *phygades*,

landsforviste, blev oplæst i 324 f.Kr. Proklamation af fremmede magters politiske beslutninger så direkte, som det var tilfældet i 324 f.Kr., var imidlertid ikke normen i Olympia, da bystaterne ikke uden videre havde ret til den slags proklamationer under en festival organiseret af Elis, og vi kender ikke andre eksempler på det fra klassisk tid. Men 'statements' kan jo formuleres på mange forskellige måder, og blandt de mere almindelige var (1) kollektive dedikationer og (2) publicering i Olympia af vigtige bystatsakter.

(1) I arkaisk og klassisk tid var det ret almindeligt, at bystater opstillede offentlige dedikationer i Olympia. Der er fundet utallige våben i Olympia, og en stor del af dem stammer givetvis fra sejrskedikationer, hvor dele af den slagte fjendes våben blev viet til Zeus, men også skulpturer og hele bygninger blev opstillet og opført af ambitiøse *poleis*. En lille sondeundersøgelse i Polis Centerets baser gav som resultat, at vi med sikkerhed kan sige, at 49 forskellige *poleis* gav kollektive dedikationer til helligdommen i sen-arkaisk og klassisk tid, og det reelle tal har utvivlsomt været meget større. De 49 *poleis* fordeler sig på 20 forskellige geografiske regioner, fra Herakleia ved Sortehavet til Sybaris i Syditalien og Kyrene i Libyen. Interessant nok er der både store og berømte bystater som Argos, Theben og Syrakus blandt gavegiverne og små og lidet kendte *poleis* som Elaia i Aiolis, Kleonai i Argolis og Skillous i Trifylien, en bystat hvis ry ellers udelukkende består i at Xenofon en overgang boede der. Men selv små *poleis* fandt det umagen værd at markere deres individualitet ved hjælp af kollektive dedikationer.

(2) Det er straks vanskeligere at sige noget om, hvor hyppigt bystater publicerede deres dekretter osv. i Olympia. At det forekom, er helt sikkert, og det synes at have været forholdsvis almindeligt, at fredsftaler og multilaterale alliancer blev publiceret i Olympia. En hel del af de indskrifter, der er fundet i Olympia, kan på grund af deres fragmentariske tilstand desværre ikke henføres til navngivne *poleis*, selvom dialekt og skrift viser, at de ikke stammer fra Elis selv, der naturligvis publicerede massivt i Olympia. Men der er dog nogle indskrifter, der kan henføres til bestemte *poleis* eller forbundsstater, og de viser, at mindst 12 bystater og en forbundsstat publicerede vigtige indskrifter i Olympia.

Udover den interesse man kunne have i at henvende sig til så store masser, som var at finde i Olympia, kunne der også være andre interesser forbundet med at publicere i Olympia, hvad vi kan se af to konkrete eksempler. Det eneste statslige dokument, vi kender fra den sagnomspundne *polis* Sybaris i Syditalien, er en senarkaisk alliancetraktat fundet i Olympia. I oversættelse lyder den korte tekst således: "Sybaritterne, deres allierede og serdaierne blev forliget i oprigtigt venskab, uden svig, til evig tid. Garanter: Zeus, Apollon, de øvrige guder, og bystaten Poseidonia." Zeus nævnes altså som den første garant, og det kan vel ikke udelukkes, at traktaten er publiceret i Olympia for at opnå Zeus' beskyttelse af aftalen. Men propanganda-aspektet er givetvis ligeså vigtigt. Sybaris var en stor og magtfuld bystat, der herskede over adskillige lokale syditalienske folkeslag og en hel del græske bystater i samme område. Indskriften her er vores eneste gode kilde til, præcis hvordan Sybaris organiserede sine lydstat, og det ser ud til at de var indrullet i en hegemonisk militæralliance, samme mekanisme, som for eksempel Sparta og Athen betjente sig af (Det Peloponnesiske Forbund/Det Deliske Søforbund). Indskriften her meddeler den internationale græske verden, at Sybaris' alliance har sikret sig et nyt medlem, nemlig serdaierne. Den er altså en demonstration af Sybaris' magt og indflydelse.

Alea var en lille *polis* i Arkadien, som vi ikke kender særlig meget til. Det eneste offentlige dokument, vi kender fra den, er et proxeni-dekret fundet i Olympia. Teksten lyder i oversættelse således: "Beslutning ved Alea [...]: Det blev besluttet at lade Difilos, Atheneren, søn af Melanopos, opskrive i Olympia som Aleas *proxenos* og *euergetes*." Indskriften stammer fra det senere femte århundrede og er sikkert stort set samtidig med et athensk dekret, der tildeler en mand fra Alea proxeni og som vides at være blevet udstedt i 421 f.Kr. i forbindelse med de forhandlinger, der førte til den såkaldte Nikias Fred, der afsluttede den første del af Den Peloponnesiske Krig. Hvorfor besluttede Alea at publicere sit dekret i Olympia? Fra midt i sjette århundrede til slaget ved Leuktra i 371 f.Kr. var bystaterne i Arkadien medlemmer af det Peloponnesiske Forbund, den hegemoniske militæralliance, hvorigennem Sparta herskede over Peloponnes. Medlemskab af det Peloponnesiske Forbund betød, at man *de facto* fraskrev sig retten til en aktiv og uafhængig udenrigspolitik og simpelthen fulgte Spartas linie. Proxeni-tildelinger er imidlertid i eminent grad udtryk for udenrigspolitik, og Alea har sikkert kunnet etablere proxeni-relationer med Athen i forbindelse med Nikias Freden, fordi Sparta selv var yderst interesseret i at hive en fredstraktat i land. Men beslutningen om at offentliggøre tilnærmelsen til Athen i Olympia kan næsten kun opfattes som Aleas markering af, at man nu optrådte som en individuel stat i international politik. Alea gjorde simpelthen opmærksom på sin individuelle eksistens.

Til dette formål var Olympia et fremragende valg, og vi har en mængde andre prægtige eksempler på, at bystaters separate eksistens udtrykkes i Olympia, og jeg skal kort berøre to eksempler. I det første tilfælde er det en enkeltperson, der på en raffineret måde tilkendegiver, at hans *polis* har en separat eksistens. Som jeg fortalte tidligere, var Elis normalt af den opfattelse, at de områder man erobrede eller gjorde til lydstater, udgjorde integrerede bestanddele af bystaten Elis. En af de bystater, Elis fik den politiske kontrol med i klassisk tid, var som jeg fortalte Lepreon i det sydlige Trifylien, og Elis' konflikt med Sparta under De Olympiske Lege i 420 f.Kr. var som sagt baseret på den opfattelse, at Lepreon var en del af Elis. Af grunde vi ikke kender, var det sådan, at borgere fra Elis aldrig deltog i De Isthmiske Lege: Elis synes simpelthen at have boycotet Isthmia. I sin beskrivelse af helligdommen i Olympia omtaler Pausanias et sejrsmonument opstillet af en vis Antiochos fra Lepreon. Pausanias fortæller: "Statuen af Antiochos er lavet af Nikomachos. Antiochos var fra Lepreon og vandt pankration-konkurrencen i Olympia én gang. Han vandt femkampen to gange ved De Isthmiske Lege og to gange ved De Nemeiske Lege. For lepreaterne undgår ikke De Isthmiske Lege, sådan som eleierne gør." Pausanias henviser her til det forhold, jeg netop nævnte, nemlig at folk fra Elis ikke deltog i De Isthmiske Lege. Som vi hørte, siger Pausanias klart og tydeligt, at Antiochos havde deltaget i og endog sejret i De Isthmiske Lege. Eftersom enhver der deltog i De Isthmiske Lege ved selve deltagelsen beskrev sig selv som ikke-eleier, så kan vi konkludere, at Antiochos ved at deltage benægtede, at han selv var eleier og at Lepreon var en eleisk by. Hvad vi ikke ved er, om Antiochos aktivt understregede dette aspekt af sin deltagelse. Men det faktum, at vi tilfældigvis ved, at han politisk set var en endog meget aktiv anti-eleier, gør at det er rimeligt at tro, at han faktisk understregede det. Og den måde, Pausanias omtaler Antiochos' Isthmiske sejr på, det, at han nævner dem under beskrivelsen af Antiochos' *olympiske* monument, antyder vel nærmest, at indskriften på dette

monument omtalte hans isthmiske sejre. Hvis det var tilfældet, må man sige, at Antiochos på en ret raffineret måde, midt i Elis' hjertekule Olympia, offentligt gav udtryk for, at Lepreon var noget ganske andet end Elis.

Antiochos gav udtryk for et personligt synspunkt, men Legene kunne også under visse omstændigheder bruges til at give udtryk for kollektive synspunkter. Sportsfolk optrådte i en vis forstand som repræsentanter for deres *poleis*, når de konkurrerede i Olympia. En atlet måtte kunne dokumentere over for de eleiske myndigheder, at han tilhørte en stat, der havde modtaget Elis' *theoroi*, afgivet løfte om at respektere den hellige våbenhvile samt overholdt dette løfte. Det ser vi tydeligt af Legene i 420: Elis havde jo ved denne lejlighed udelukket Sparta fra deltagelse i Legene, fordi Spartas militære støtte til Lepreon efter Elis' opfattelse var en krænkelse af den hellige *ekecheiria*. Det var derfor ikke muligt for individuelle spartanere at deltage i Legene, og den spartanske aristokrat Lichas lod derfor sit hestespand indregistrere som boiotisk! Det betyder, at når en atlet fik lov til at stille op i Olympia, så havde Elis anerkendt hans hjemstavn som en legitim græsk *polis*. Lad os nu se på Legene i året 368 f.Kr. De fandt sted blot tre år efter Spartas nederlag til Theben ved Leuktra og ét år efter grundlæggelse af bystaten Messene i Messenien, som var blevet befriet for Sparta af Grækenlands nye stormagt, Theben, og det er de første Olympiske Lege efter disse afgørende begivenheder. I samme år, 368 f.Kr., var der forhandlinger i Delfi om en fælles fred, en såkaldt *koine eirene*, som skulle afslutte de evindelige krige, men forhandlingerne brød sammen, fordi Theben nægtede at acceptere, at Messenien skulle underlægges fornyet spartansk kontrol. Sparta nægtede gennem lang tid at anerkende, at der overhoved eksisterede en *polis* ved navn Messene, og dette spørgsmål var et af de vanskeligste diplomatiske spørgsmål i 360erne f.Kr. og kunne stadig udløse krig i det efterfølgende tiår. Man kan altså roligt sige, at spørgsmålet om Messenes eksistens og ret til at eksistere var et varmt emne i 368 f.Kr.

I 368 f.Kr. blev stadion-løbet vundet af Pythostratos fra Athen; den sejrige bokser var Aristion fra Epidauros; femkampen blev vundet af en atlet fra Stratos i Akarnanien; og hestevæddeløbet blev formentlig vundet af Euryleonis fra Sparta, som var den anden kvinde fra det gynaikokratiske Sparta, der opnåede denne triumf. Drengenes stadion-løb blev vundet af: Damiskos Messenios. Det må have været et stort øjeblik for alle messenere - og andre miso-spartanere - da herolden trådte frem og udråbte Damiskos Messenios som sejrherre, for ved sådanne proklamationer blev sejrherrens navn altid ledsaget af hans bystats *ethnikon* - i dette tilfælde 'Messenios' - og på denne måde blev det altså demonstreret for hele den græske verden, at Messene eksisterede, et synspunkt som Elis jo i øvrigt allerede må have accepteret, da man lod Damiskos deltage i konkurrencen og da man sendte *theoroi* til Messene. Men her blev det altså officielt meddelt i tidens massemedie, så at sige.

Også på anden vis var atleterne repræsentanter for deres *poleis*. Det er nemlig ret klart, at de forskellige *poleis* identificerede sig med deres atleter, og at atleternes sejre blev opfattet som bystaternes sejre, og på denne måde blev Legene også et agonistisk forum for bystaterne som sådan, og vi ved, at for eksempel Argos offentligt finansierede væddeløbsheste, der konkurrerede i bystatens navn. At bystater tog deres atlethers sejre til sig, er indlysende, når vi tænker på de ofte ret overvældende hædersbevisninger, der blev *Olympionikai* til del, hædersbevisninger, som allerede den arkaiske digterfilosof Xenofanes

kritiserede. I Athen, for eksempel, blev *Olympionikai* bispist i *prytaneion*, den bygning, der symboliserede bystatens liv. Andre bystater opsatte statuer af deres sportshelte på *agora*. Da Exainetos af Akragas i 412 f.Kr. vandt det olympiske stadion-løb, blev han ved sin hjemkomst ledsaget ind i byen af samtlige de hestevogne, der var i Akragas, et storslået udtryk for byens stolthed over hans sejr.

Bystater der ikke selv kunne frembringe sejrrige atleter, men ønskede sig den prestige, som en sejr gav, kunne simpelthen købe en sejr af en atlet. I 384 f.Kr., for eksempel, købte Efesos en sejr af Sotades fra Kreta, der lod sig udråbe som efesier, hvilket medførte at han blev straffet med eksil af sin egen bystat!

Sportsfolks prestige kastede altså glans over deres hjembystater, men bystaters prestige smittede også af på deres atleter. Logografen Isokrates lader for eksempel Alkibiades' søn sige om sin far, at selvom han havde en fortrinlig fysik, så foragtede han fysiske konkurrencer, fordi han vidste at nogle af atleterne var af lav byrd, havde dårlig uddannelse og kom fra små *poleis*. Der er altså ingen tvivl om, at bystater identificerede sig med deres atleter, og at atleter blev identificeret med deres bystater. Vi kan igen konkludere, at Olympia var en institution, hvor *poleis* skærpede deres individuelle profil ved at konkurrere med hinanden gennem deres atleter.

Lad mig slutte af med at ridse op, hvad der er jeg har sagt i aften: Olympia var en vigtig institution i den græske bystatskultur, nemlig en institution, hvorigennem der blev skabt ensartethed i den mangfoldighed, de mere end 1000 forskellige *poleis* udgjorde, og hvorigennem der skabtes mangfoldighed i den ensartethed, som det græske folk udgjorde i opposition til barbarerne.

Ensartetheden skabte Olympia ved at være et af de steder, der bidrog til at trække grænsen mellem grækere og barbarer. Med andre ord: Olympia var et af de steder, hvor grækernes etniske identitet blev socialt konstrueret, og i denne sammenhæng er følgende tre punkter vigtige: (1) Sport blev betragtet som en særlig græsk institution, og Olympia var den mest prominente sportsarena i Grækenland; (2) sport blev opfattet som så ærke-græsk et fænomen, at da Herodot stod på sportskonkurrencer i Ægypten, accepterede han som forklaring på dette mærkværdige forhold, at der i bund og grund var tale om en unik kulturel import fra Grækenland. Konkurrencerne i Olympia var etnisk eksklusive, og det var en betingelse for deltagelse, at man kunne bevise, at man var græker. Det er sandsynligt, at dette krav først er blevet klart formuleret under indtryk af sammenstødet med perserne, og den direkte anledning til, at kravet blev formuleret, var muligvis makedonerkongen Alexander den Førstes ønske om at deltage, et ønske som de eleiske *hellanodikai* imødekom, formentlig fordi det makedonske dynastis oprindelsesmyte forbandt det med Argos på Peloponnes. (3) Under sportslige aktiviteter blev forskellen mellem grækere og barbarer ret iøjnefaldende, for grækerne dyrkede sport nøgne, mens de barbarer, der dyrkede sport, gjorde det med lændeklæde på. Den græske skik var fuldt udviklet i tidlig arkaisk tid, men dens oprindelige betydning var glemt i klassisk tid, og den blev nu nyfortolket og anset som et synligt udtryk for forskellen mellem grækere og barbarer og som en skik der i særlig grad karakteriserede Olympia. Altså: Olympia var den mest centrale arena for det særlig græske fænomen sport, og som institution medvirkede helligdommen til den etniske grænsedragning ved at være etnisk eksklusiv, og den gamle skik at dyrke sport nøgen blev tilpasset

Olympias rolle som etnisk markør. På denne måde bidrog Olympia til at skabe ensartethed udadtil.

Indadtil var Olympia derimod en institution, hvorigennem de græske *poleis* skærpede deres individuelle profil, og på denne måde bidrog Olympia til at skabe mangfoldighed i ensartetheden. Der var især én *polis*, hvis identitet var så snævert forbundet med Olympia, at det kan være vanskeligt at skelne de to størrelser fra hinanden, og denne *polis* er Elis, som fra sen-arkaisk tid stod for administrationen af Olympia. Elis forsøgte aktivt at sløre forskellen på bystaten og helligdommen, blandt andet ved at placere sit *prytaneion* i Olympia og ikke, som det ellers var normalt, i bystatens centrale by. Men stort set alle *poleis* i den græske verden brugte Olympia som et forum til skærpelse af deres individualitet. Alene på de tre områder, jeg har diskuteret i aften: Sejrherrer, kollektive dedikationer og indskriftpublikation, vides 94 forskellige *poleis* at have været aktive i Olympia i sen-arkaisk og klassisk tid, og det er immerhin tæt på 10% af samtlige kendte *poleis*, hvilket må siges at være et temmelig højt tal, når vi tager vores fragmentariske kildemateriale i betragtning. Og disse *poleis* repræsenterer tilsammen stort set hele den verden, som grækerne beboede.

Konkurrencerne i Olympia blev opfattet ikke bare som konkurrencer mellem individuelle atleter, men som konkurrencer mellem de *poleis*, atleterne stammede fra, og *poleis* identificerede sig med deres atleter, hvis sejre var deres sejre. Med andre ord: Olympia var en institution, som gav anledning til en helt ekstraordinært intens interaktion mellem bystaterne, som på denne måde fik lejlighed til at profilere sig i forhold til hinanden. Og Olympia var det rigtige sted til det formål, for det var den mest velbesøgte helligdom i hele Grækenland og tiltrak enorme mængder af tilskuere og officielle delegationer.

Og det alle disse tilskuere var vidner til, var én af de sociale processer, hvorigennem grækerne blev, ikke blot grækere, men også athenere, spartanere, thebanere, og så videre.

Litteratur

- Arieti, J.A. 1975. "Nudity in Greek Athletics", *Classical World*: 431-36.
- Barron, J.P. 1984. "Ibycus: *Gorgias* and Other Poems", *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 31: 13-24.
- Barth, F. 1969. "Ethnic Groups and Boundaries", genoptrykt i: W. Sollors (udg.), *Theories of Ethnicity. A Classical Reader* (London) 294-324.
- Bengtson, H. 1974. "Agonistik und Politik im alten Griechenland", i: *Kleine Schriften* (München) 190-207.
- Bohringer, F. 1979. "Cultes d'athlètes en Grèce classique: propos politiques, discours mythiques", *Revue des études anciennes* 81: 5-18.
- Bonfante, L. 1989. "Nudity as a Costume in Classical Art", *American Journal of Archaeology* 93: 543-70.
- Bowra, C.M. 1938. "Xenophanes and the Olympic Games", *American Journal of Philology* 59: 257-79.
- Bowra, C.M. 1960. "Euripides' Epinician for Alcibiades", *Historia* 9: 68-79.
- Broneer, O. 1962. "The Isthmian Victory Crown", *American Journal of Archaeology* 66: 259-63.
- Brown, T.S. 1983. "Herodotus' View on Athletics", *Ancient World* 7: 17-29.
- Burkert, W. 1985. *Greek Religion* (Cambridge, Mass.).
- Cartledge, P.A. 1993. *The Greeks. A Portrait of Self and Others* (Oxford & New York).
- Cartledge, P.A. & Spawforth, A. 1989. *Hellenistic and Roman Sparta. A Tale of Two Cities* (London).
- Casson, L. 1979. *Travel in the Ancient World* (London).
- Cole, S.G. 1995. "Civic Cult and Civic Identity", i: M.H. Hansen (udg.), *Sources for the Ancient Greek City-State*, Acts of the Copenhagen Polis Centre 2, *Historisk-filosofiske Meddelelser* 72, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab (København) 292-325.
- Crowther, N.B. 1982. "Athletic Dress and Nudity in Greek Athletics", *Eranos* 80: 163-68.
- Crowther, N.B. 1985. "Studies in Greek Athletics. Parts I & II", *Classical World* 78: 497-558 & 79 (1985) 73-135.
- Crowther, N.B. 1988. "Elis and the Games", *L'Antiquité classique* 57: 301-10.
- Crowther, N.B. 1990. "A Spartan Olympic Boxing Champion", *L'antiquité classique* 59: 198-201.
- Crowther, N.B. 1996. "Athlete and State: Qualifying for the Olympic Games in Ancient Greece", *Journal of Sport History* 23: 34-43.
- Daux, G. 1967. "Théores et théarodoques", *Revue des études grecques* 80: 292-97.
- Finley, M.I. & Pleket, H.W. 1976. *The Olympic Games. The First Thousand Years* (London).
- Frederiksen, R. 1997. *Det græske teater i tiden indtil ca. 300. En analyse af arkitektur og funktion* (specialeafhandling, Københavns Universitet).
- Glass, S.L. 1988. "The Greek Gymnasium: Some Problems", i: Raschke (1988) 155-73.
- Giffeth, R. & Thomas, C.G. 1981. *The City-State in Five Cultures* (Santa Babrbara & Oxford).

- Golden, M. 1998. *Sport and Society in Ancient Greece*, Key Themes in Ancient History (Cambridge).
- Hall, J.M. 1995. "How Argive Was the 'Argive' Heraion? The Political and Cultic Geography of the Argive Plain, 900-400 B.C.," *American Journal of Archaeology* 99: 577-613.
- Hansen, M.H. 1994. "Poleis and City-States, 600-323 BC. A Comprehensive Research Programme", i: D. Whitehead (udg.), *From Political Architecture to Stephanus Byzantius. Sources for the Ancient Greek Polis*, Papers from the Copenhagen Polis Centre 1, *Historia Einzelschriften* 87 (Stuttgart) 9-17.
- Hansen, M.H. 2000a. "The Concepts of City-State and City-State Culture", i: Hansen (2000c) 11-34.
- Hansen, M.H. 2000b. "The Hellenic Polis," i: Hansen (2000c) 141-87.
- Hansen, M.H. (udg.). 2000c. *A Comparative Study of Thirty City-State Cultures. An Investigation conducted by The Copenhagen Polis Centre*, *Historisk-filosofiske Skrifter* 21, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab (København).
- Hansen, M.H. (udg.). 2002. *A Comparative Study of Six City-State Cultures. An Investigation conducted by The Copenhagen Polis Centre*, *Historisk-filosofiske Skrifter* 27, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab 27 (København).
- Hansen, M.H. & Fischer-Hansen, T. 1994. "Monumental Political Architecture in Archaic and Classical Greek Poleis. Evidence and Historical Significance", i: D. Whitehead (udg.), *From Political Architecture to Stephanus Byzantius. Sources for the Ancient Greek Polis*, Papers from the Copenhagen Polis Centre 1, *Historia Einzelschriften* 87 (Stuttgart) 23-90.
- Harrell, S.H. 2002. "Kings or Private Citizens: Fifth-Century Sicilian Tyrants at Olympia and Delphi", *Mnemosyne* 55: 439-64.
- Hart, D.P. 1977. "The Ancient Nemean Games", *Canadian Journal of History of Sport and Physical Education* 8: 24-34.
- Hyde, W.W. 1911. "Greek Literary Notices of Olympic Victor Monuments outside Olympia", *Transactions of the American Philological Association* 42: 53-67.
- Jackson, A.H. 1991. "Hoplites and the Gods: The Dedication of Captured Arms and Armours", i: V.D. Hanson (udg.), *Hoplites: The Classical Greek Battle Experience* (London & New York) 228-49.
- Jenner, E.A.B. 1986. "Further Speculations on Ibycus and the Epinician Ode: S 220, S 176, and the 'Bellerophon' Ode", *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 33: 59-67.
- Konstan, D. 1987. "Persians, Greeks and Empire," *Arethusa* 20: 59-73.
- Kurke, L. 1998. "The Economy of *Kudos*", i: C. Dougherty & L. Kurke (udg.), *Cultural Poetics in Archaic Greece. cult, Performance, Politics* (New York & Oxford) 131-163.
- Kyle, D.G. 1983. "The Study of Greek Sport", *Échos du monde classique* 27: 46-67.
- Kyle, D.G. 1984. "Solon and Athletics", *Ancient World* 9: 91-105.
- Lambert, S.D. 2002. "Parerga II: The Date of the Nemean Games", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 139: 72-74.

- Lämmer, M. 1982-83. "Der sogenannte olympische Friede in der griechischen Antike", *Stadion* 8/9: 47-83.
- Lee, H.M. 1988. "The 'First' Olympic Games of 776 B.C.", i: Raschke (1988) 110-18.
- Lee, H.M. 2001. *The Program and Schedule of the Ancient Olympic Games*, Nikephoros Beihefte 6 (Hildesheim).
- Lefèvre, F. 1998. *L'amphictioneie pyléo-delphique: histoire et institutions* (Paris).
- Lewis, S. 1996. *News and Society in the Greek Polis* (London).
- Lloyd, A.B. 1976. *Herodotus Book II. Commentary 1-98* (Leiden).
- Mann, C. 2001. *Athlet und Polis im archaischen und frühklassischen Griechenland*, Hypomnemata 138 (Göttingen).
- Manning, C.A. 1917. "Professionalism in Greek Athletics", *Classical Weekly*: 74-78.
- Marchovich, M. 1978. "Xenophanes on Drinking Parties and Olympic Games", *Illinois Classical Studies* 3: 1-26.
- McDonnell, M. 1991. "The Introduction of Athletic Nudity: Thucydides, Plato, and the Vases", *Journal of Hellenic Studies* 111: 182-93.
- Miller, Stella G. 1988. "Excavations at the Panhellenic Site of Nemea", i: Raschke (1988) 141-51.
- Miller, Stephen G. 1978. *The Prytaneion. Its Function and Architectural Form* (Berkeley, Los Angeles, London).
- Miller, Stephen G. 1979. "The Date of the First Pythiad", *Californian Studies in Classical Antiquity* 11: 127-58.
- Miller, Stephen G. 2000. "Naked Democracy", i: P. Flensted-Jensen et al. (udg.), *Polis & Politics. Studies in Ancient Greek History presented to Mogens Herman Hansen* (København) 277-96.
- Mouratidis, J. 1985. "The Origin of Nudity in Greek Athletics", *Journal of Sport History* 12: 213-32.
- Morrissey, E.J. 1978. "Victors in the Prytaneion Decree (IG I² 77)", *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 19: 121-25.
- Mylonas, G.E. 1944. "Athletic Honors in the Fifth Century", *Classical Journal* 39: 278-89.
- Nielsen, T.H. 2002. *Arkadia and its Poleis in the Archaic and Classical Periods*, Hypomnemata 140 (Göttingen).
- Nielsen, T.H. Nielsen, "A Polis as a Part of a Larger Identity Group. Glimpses from the History of Lepreon", under udgivelse i: J. Roy (udg.), *Belonging in the Ancient World* (Routledge).
- Olympionikai* = L. Moretti, *Olympionikai, i vincitori negli antichi agoni olimpici* (Rome 1957).
- Perlman, P. 2000. *City and Sanctuary in Ancient Greece. The Theorodokia in the Peloponnese*, Hypomnemata 121 (Göttingen).
- Pleket, H.W. 1975. "Games, Prizes, Athletes and Ideology", *Arena* 1: 49-89.
- Poliakoff, M. 1986. "Deaths in the Pan-Hellenic Gamers: Addenda et Corrigenda", *American Journal of Philology* 107: 400-2.
- Raschke, W.J. (udg.). 1988. *The Archaeology of the Olympics. The Olympics and Other Festivals in Antiquity* (Wisconsin).
- Roebuck, C.A. 1941. *A History of Messenia from 369 to 146 B.C.* (Ph.d.-afhandling, University of Chicago).
- Roller, L.E. 1981. "Funeral Games for Historical Persons", *Stadion* 7: 1-18.

- Roy, J. 1997. "The *Perioikoi* of Elis", i M.H. Hansen (udg.), *The Polis as an Urban Centre and as a Political Community*, Acts of the Copenhagen Polis Centre 4, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, Historisk-filosofiske Meddelelser 75 (København) 282-320.
- Roy, J. 1998. "Thucydides 5.49.1-50.4: The Quarrel between Elis and Sparta in 420 BC, and Elis' Exploitation of Olympia", *Klio* 80: 360-68.
- Roy, J. 2002. "The Synoikism of Elis", i: T.H. Nielsen (udg.), *Even More Studies in the Ancient Greek Polis*, Papers from the Copenhagen Polis Centre 6, *Historia Einzelschriften* 162 (Stuttgart) 249-64.
- Ryder, T.T.B. 1965. *Koine Eirene. General Peace and Local Independence in Ancient Greece* (Oxford).
- Said, S. & M. Trédé-Boulmer. 1984. "L'éloge de la cité du vainqueur dans les épinicies de Pindare", *Ktéma* 9: 161-70.
- Scanlon, T.F. 1984. "The Footrace of the Heraia at Olympia", *Ancient World* 9: 77-90.
- Schmidt, D. 1999. "An Unusual Victory List from Keos: IG XII, 5, 608 and the Dating of Bakchylides", *Journal of Hellenic Studies* 119: 67-85.
- Seager, R. 1967. "Alcibiades and the Charge of Aiming at Tyranny", *Historia* 16: 6-18.
- Sinos, H.S. 1998. "Divine Selection. Epiphany and Politics in Archaic Greece", i: C. Dougherty & L. Kurke (udg.), *Cultural Poetics in Archaic Greece. Cult, Performance, Politics* (New York & Oxford) 73-91.
- Starr, C.G. jr. 1935-36. "Subsidization of Athletes", *Classical Journal* 31: 444-45.
- Sundwall, G.A. 1993. *The Liberation of Messenia and the Foundation of Messene* (thesis, University of North Carolina at Chapel Hill).
- Thompson, W.E. 1979. "More on the Prytaneion Decree", *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 20: 325-29.
- Yalouris, A. & N. 1995. *Olympia. Guide to the Museum and the Sanctuary* (Athen).
- Young, D.C., "How the Amateurs Won the Olympics", i: Raschke (1988) 55-75.
- Wallace, M.B. 1970. "Early Greek *Proxenoí*", *Phoenix* 24: 189-208.
- Zaidman, L.B. & Pantel, P.S. 1992. *Religion in the Ancient Greek City* (Cambridge).